

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

ХІХ щорічної науково-практичної конференції
викладачів, аспірантів, співробітників та студентів

"АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ"

*Сесія. Ящіуальні проблеми
Бошщхньої освіти: інноваційні
шляхи ^вирішення*

15 травня

Мукачево - 2014

Наслідком неадекватної самооцінки може стати тривожність. Висока тривожність набуває стійкість при постійному невдоволенні з боку батьків.

Невпевненість у собі призводить до ряду інших особливостей - бажанню бездумно слідувати вказівкам дорослого, діяти тільки по зразках і шаблонах, остраху виявити ініціативу, формальному засвоєнню знань і способів дій.

Демонстративність в поведінці так само пов'язана з самооцінкою, з рівнем домагань - це підвищена потреба в успіху, увазі до себе оточуючих. Джерелом демонстративності зазвичай стає недолік уваги дорослих до дітей, які відчувають себе в сім'ї покинутими, «недолюбленими». Але буває, що дитині виявляється достатня увага, а вона їй не здовольняє в глибоких контактах. Завищені вимоги до дорослих пред'являються не бездоглядними, а навпаки, найбільш розпешеними дітьми.

Якщо для дитини з високою тривожністю основна проблема - постійне несхвалення дорослих, то для демонстративної дитини - недолік похвали.

Істотний вплив на дитину має узгодженість або, навпаки, дезорганізованість подружніх відносин (і перше, і друге може бути властиво будь-якого типу сім'ї). Є дані, згідно з якими неблагонадійна сім'я негативно впливає на пізнавальну діяльність дитини, на її мовленнєвий, інтелектуальний, особистісний розвиток.

Конфліктна атмосфера в сім'ї пояснює ту парадоксальну ситуацію, коли «важкі» діти зростають у сім'ях з хорошими матеріальними умовами й відносно високою культурою батьків (у тому числі і педагогічною) і, навпаки, коли в погано забезпечених сім'ях у батьків з низькою освітою ростуть гарні діти. Ні матеріальні умови, ні культура, ні педагогічні знання батьків часто не здатні компенсувати виховну неповноцінність стресової, напруженої атмосфери сім'ї.

Аномалії в психічному і моральному розвитку дитини, що виникають в умовах неблагонадійних сімейних відносин, не є тільки їх наслідком. Вони можуть виникати під впливом цілої низки побічних, супутніх соціальних явищ, які нерідко стають причиною самої конфліктності або діють на неї в якості катализаторів (негативні орієнтації батьків, їхня низька духовна культура, егоїзм, пияцтво тощо).

Емоційний стан батьків гостро сприймають діти будь-якого віку. Там, де взаємини батьків спотворені, розвиток дітей йде з відхиленням від норми.

Отже, ми розглянули сімейні несприятливі фактори в процесі розвитку дитини, які можуть визначити порушення психологічного розвитку дитини.

Науковий керівник: Іванова В.В., к.психол.и., доцент

Самойлова Л., студент групи ДО-Іс

Формування у дошкільників ціннісного ставлення до своїх базових прав у сім'ї

Оскільки права є передумовою особистої свободи людини, підґрунтям для її життєвого вибору, реалізації власних потреб і визначення доцільних моделей поведінки, проблема усвідомлення особистістю своїх прав, формування у неї здібностей і вмій ці права відстоювати та захищати є сьогодні актуальною. Останнім часом на державному та міжнародному рівнях акцентується увага на проблемі підвищення статусу дитинства у суспільстві, привертенні уваги до дитячої обізнаності про свої права, що засвідчують відповідні міжнародні документи про охорону дитинства. Законодавство України гарантує дитині певні права, що підтверджується низкою документів.

Проблема прав завжди привертала до себе увагу науковців. Різні її аспекти розглядалися вітчизняними та зарубіжними фахівцями. Це підтверджують наукові праці Н. Агаркової, Т. Болотіної, Г. Васяновича, В. Грінкевича, В. Загревої, І. Запорожана, Я. Кічука, Г. Лактіонової, Л. Пироженко, О. Сухомлинської, Н. Шевченко та ін.

Суттєвим внеском у дослідження проблеми є розроблена І. Запорожаном структура і зміст правового виховання молодших школярів, проаналізована специфіка форм і методів забезпечення процесу правового виховання дітей молодшого шкільного віку. Дослідником розкрито шляхи підвищення правової обізнаності вчителів, розроблено зміст і методику правовиховної роботи школи з батьками. Обґрунтований принцип добору правової інформації та окреслені педагогічні умови підвищення ефективності правового виховання учнів молодших класів, що може скласти інформаційне підґрунтя вияву показників і рівнів сформованості обізнаності дітей дошкільного віку щодо своїх прав.

Цікавими в контексті досліджуваної проблеми є теоретичні узагальнення, зроблені Я. Кічуком щодо задіяності механізму, через який соціальне розумне, «бажане» стає критерієм загальної поведінки. Автор зауважує, що право справляє специфічний вплив на свідомість особистості, посилюючи мотиваційну основу її вчинку, оскільки передбачає не просто «треба», а й «ми зобов'язані іншим». Беручи до уваги цю специфіку права, автор наголошує, що усвідомлення правового обов'язку значно сильніше за мораль: право більш ефективно (у виховному відношенні) впливає як на індивідуальну, так і масову психіку. Воно є тією культурною цінністю, яка «додала» надбанням людської цивілізації. Права, зазначає Я. Кічук, виступають передумовою особистої свободи вибору і діяльності, їх задача - дати людині простір для власної поведінки, допомогти реалізувати свої власні потреби і

запропонувати корисні моделі поведінки. Автор наголошує, що, якщо в однієї людини є право, хтось повинен мати обов'язок.

Відомо, що формування і становлення особистості відбувається ще в ранньому та дошкільному віці. Тому, цілком правомірно, що в публікаціях вітчизняних учених І. Беха, Г. Беленької, О. Кононко, М. Машовець, Н. Непомнящої та інших, обґрунтовується необхідність і вагомість формування системи цінностей у дитини, починаючи з дошкільного віку і впродовж життя, наголошується на закономірностях цього процесу, оскільки система цінностей становить базову основу особистості. Наявність у дитини ціннісного ставлення до своїх прав є однією з умов її гармонійного розвитку.

Дитина, як і кожна людська істота, від народження має права людини. Але вона повинна мати ще й додаткові особливі права. Чим це зумовлено? Насамперед її фізичною, розумовою, соціальною, моральною та духовною незрілістю. І для того, щоб дитина стала зрілою людиною з будь-якого погляду, їй слід мати спеціальні, додаткові можливості. А вони вкрай потрібні людині віком до 18 років для існування і зрілості.

Повноцінний розвиток особистості передбачає усвідомлення дитиною своїх прав і саме сім'я, як природний і постійний чинник, покликана формувати у неї ціннісне ставлення до своїх прав. Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання цінностей від покоління до покоління.

Закон України «Про дошкільну освіту» висунув перед родиною завдання всебічного і гармонійного розвитку особистості дитини. Його розв'язання можливе за умови організації відповідного способу життя і способу думок батьків, постійного спілкування з дітьми, за умов дотримання норм загальнолюдської моралі у поведінці і спілкуванні всієї родини. Цей фактор не можна залишати поза увагою, оскільки активність дитини, як морально-духовна, так і соціальна зароджується саме в сім'ї.

Учені розглядають сім'ю як середовище, у якому дитина засвоює суттєві правила поведінки, вчиться діяти у предметно-соціальному доквіллі. У працях Я.-А. Коменського, Я. Корчака, П. Лесгафта, Й. Песталоцці, С. Русової, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинського, В. Сухомлинського обґрунтовується положення щодо провідної ролі сім'ї у розвитку дитини, залученні її до загальнолюдських цінностей. Педагоги актуалізують питання виховного впливу сім'ї (І. Алексеєнко, А. Макаренко, В. Постовий та ін.), цінностей родинного виховання (М. Стельмахович, О. Семенов, В. Постовий, О. Докукіна).

Дослідники дошкільного дитинства Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богущ, Р. Буре, О. Запорожець, О. Кононко, В. Котирло, М. Машовець наголошують, що родина, виконуючи специфічні виховні функції, сприяє

повноцінному розвитку дитини-дошкільника. Доведено, що для повного і гармонійного розвитку особистості дитині необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові, взаєморозуміння. Тільки такі умови сприятимуть підготовці дітей до самостійного життя в суспільстві, формуванню у них ціннісного ставлення до своїх прав.

Одним із основних прав дитини, як зазначає О. Кононко, є право на свободу від зовнішнього тиску, свавілля. Особистість має виховуватись через власну активну дію, ширі й корисні для когось вчинки. Природним прагненням, а, отже, і правом м'якої істоти, є бажання впевнитись в усьому на власному досвіді. Розумно, щоб дорослі (батьки і педагоги) без потреби не ставали між дитиною та її власною спробою, надавали їй можливість обирати собі заняття відповідно до своїх потреб й здібностей, підтримували в умінні покладатися на саму себе, відстоювати свою самостійність. Основою гідності зростаючої особистості має стати теза: «Я ке бажаю послуг, оскільки не вважаю себе немичною».

Оскільки сім'я - це середовище, у якому дитина пізнає навколишній світ, де формуються поняття, уявлення, норми поведінки, першими вихователями дитини є батьки. Саме вони знайомлять дитину з її правами, можливостями та обов'язками. На батьків покладається велика відповідальність за порушення прав дитини. Роль батьків у вихованні дитини найважливіша, і саме батьки повинні на власному прикладі ознайомити дитину з правовими нормами держави, з правами інших людей, власними правами. Щодо таких прав, як право дитини на свободу совісті, право вільно висловлювати свої думки, то дитина має виступати активним їх суб'єктом. Без такої функції дитини їх здійснення є проблематичним. Доленосним для дитини є її право на цінність своєї особистості. Без нього неможливий її гармонійний розвиток.

Л. Волинець, вивчаючи проблему жорстокого ставлення до дитини в сім'ї, порушення прав дитини батьками, серед недоліків у сучасній системі виховання в сім'ї визначає неосвіченість батьків стосовно психології дітей різних вікових категорій. За оцінкою науковця, часто замість допомоги у критичні періоди, коли більш за все необхідні підтримка та розуміння близьких людей, дитина стикається лише з недобррозичливістю з боку батьків, що травмує її психіку і відвертає від рідних.

У зв'язку з цим, гостро постає необхідність виховання самих батьків щодо власних дітей, оскільки суспільство психологічно не готове прийняти дитину як індивідуальну особу з власним баченням світу та ставленням до нього. Згідно позиції Л. Волинець, формування таких взаємин - справа не одного покоління, але розпочинати потрібно вже зараз, оскільки ті стосунки, що закладаються у батьківській родині, з часом проєктуються на власних дітей, тобто відбиваються на наступних

поколіннях. Як зазначає автор, ставлення до дитини як до власності, що повинна повністю слухатися та підкорятися вимогам батьків, можна розглядати, як психологічне насильство, яке веде до формування відчуття невпевненості у собі, моральної безвідповідальності за свої вчинки.

Як бачимо, з розвитком суспільства змінюється становище сім'ї, відповідно і відношення батьків до дитини, до її прав. Сьогодні дитина вважається повноцінним суб'єктом права, що має власні права.

Науковий керівник: Карпова Е.Е., д.пед.наук, проф.

Вітязь Я., студент групи ДО-Ім(з)

Педагогічні аспекти проблем морального вибору дітей

У сучасному житті поширюється байдужість і жорстокість. Протидіяти розповсюдженню негативних явищ, утверджувати загальнолюдські цінності спроможні люди, для яких морально значущі способи поведінки стали особистою потребою. Отже, актуальним соціальним завданням, яке вимагає концентрації суспільних зусиль, є моральне виховання молодого покоління. Тому рядом державних документів, зокрема Законами України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні та іншими однією з основ функціонування освіти, в тому числі, дошкільної визначено пріоритетність морально-соціального розвитку дітей, духовних цінностей людини та суспільства.

Вирішуючи педагогічні завдання, які постають у світлі загальнодержавних пріоритетів, необхідно виховувати у дітей здатність критично мислити, самостійно робити вибір і відповідати за свої дії та їх наслідки, виявляти гідність, повагу і гуманне ставлення до оточення. Важливо, щоб вони здобули вміння узгоджувати індивідуальні інтереси та інтереси суспільства.

Моральний вибір особистості є оптимальним способом цього узгодження. Тому становлення морального вибору дітей є одним із важливих завдань морального виховання.

У філософії поширене розуміння морального вибору особистості як акту її діяльності (С.Ф.Анісімов, В.Й.Бакштановський, О.Г.Дробницький, А.А.Гусейнов, О.І.Титаренко та інші). Його сутність полягає в добровільному самовизначенні людини щодо суспільних цінностей. Обов'язковими умовами морального вибору є наявність суб'єктивної здатності особистості його здійснювати та об'єктивне існування проблемної ситуації, в якій можливі альтернативні способи поведінки.

Розкрити сутність морального вибору дозволяють праці К. Альбуханової-Славської, С. Анісімова, В. Бакштановського, А. Гусейнова, О. Дробницького, С. Рубінштейна, О. Титаренка та інших.

Учені вказують, що моральний вибір особистості передбачає свідому та добровільну її відмову від задоволення власних потреб на користь дотримання моральних норм та правил. Обов'язковими його умовами є здатність суб'єкту здійснювати вибір та об'єктивне існування проблемної ситуації, в якій можливі альтернативні способи поведінки. Через моральний вибір індивід визнає цінність іншої людини найвищою для себе. Моральність вибору обумовлюється єдністю моральної мети, рішення про адекватні їй засоби і ефективне виконання цього рішення, втілення його в діях та відповідному результаті. У контексті поведінки особистості моральний вибір виявляється як складний етико-психологічний процес (О. Титаренко). Його структура співвідноситься зі структурою діяльності й включає такі компоненти (послідовні етапи): потреби та інтереси, що стимулюють вибір моральних учинків; спонуки і моральна спрямованість поведінки; моральні мотиви і цілі; вирішення проблемної моральної ситуації, формування намірів; моральна дія (вчинок); об'єктивна результативність вчинку; санкції після його здійснення: заохочення і покарання; оцінка вибору і самооцінка.

Результати проведеного теоретичного аналізу дозволяють вважати, що моральний вибір дитини — це акт її поведінки в проблемній моральній ситуації, який включає комплекс внутрішніх моральних спонукань, зумовлене ними рішення про адекватні засоби і дії, що реалізувалось у вчинку та його наслідках, цінність яких встановлена суспільною оцінкою і самооцінкою. При цьому проблемною моральною ситуацією (ситуацією морального вибору) є сукупність об'єктивних обставин, в яких можливі альтернативні за моральним змістом способи поведінки.

С. Анісімова, Л. Виготського, В. Бакштановського, А. Гусейнова, О. Дробницького, С. Рубінштейна, О. Титаренка та інших учених доводять, що в кожному окремому виборі міститься потенційна здатність до саморозвитку: у процесі здійснення вчинку відбувається становлення етико-психологічних явищ, які виступають компонентами морального вибору в майбутньому. Відтак, поведінка людини, ланцюг ціннісно зорієнтованих вчинків, є природньою й необхідною умовою розвитку її морального вибору та найбільш адекватним засобом його виховання.

Резюмуючи вищевикладене слід наголосити, що моральний вибір особистості - це акт її поведінки, який за своєю сутністю є складним етико-психологічним процесом. Йому притаманна потенційна здатність до саморозвитку. Цілісне становлення процесу морального вибору відбувається завдяки збагаченню досвіду його здійснення. Шляхом педагогічного стимулювання слід забезпечувати набуття такого досвіду дітьми. Найбільш адекватним для цього засобом виступає поведінка дитини. Дорослий має створювати об'єктивні умови для **практичної о**